

vero ut fletitias tantum, non errabit; quod tamen per se non valet, solusque intellectus errori medetur, unde imaginatio sibi relecta semper fallitur in compositione impossibilium, sicut in somniis fere semper contingit.

CAPUT XIII.

UTRUM RADIX, ET PRINCIPIUM SENTIENDI SIT IN CEREBRO, AN IN CORDE.

1. *Varia de objectis actibus ac potentiis tradi solita alio remittuntur.* — De objectis et actibus potentiarum sensitivarum hactenus dictum est, sequitur ut de potentiis ipsius dicamus. Quae namque de actibus dici poterant, an scilicet compositio et divisio in sensibus reperiatur, an possint privationem cognoscere, an sensus debeat nudari ab omni natura sensibili, ut sensibilia objecta percipere queant, an singularia tantum cognoscere possint, an sensibile super sensum causet sensationem: hæc, inquam, omnia explicata sunt præter ultima duo, ex quibus postremum opportunius decidetur, cap. 27, a num. 5, penultimum vero de se liquet, ac lib. 4, capite tertio, similem dubitationem tractantes de intellectu, de illa dicemus sufficienter: de actibus ergo et objectis satis sint dicta: de potentia quoque ipsa sensitiva illud potissime disputari solet, an sit activa, vel passiva: ejus solutio data est in capite quarto, unde nihil dicendum superest de potentia sensitiva in communi, nisi quod propositum est. Observandum ergo: licet una sit, eademque anima sensitiva, quæ per diversos sensus diversas operationes sentiendi exercet, eos tamen sensus pendere omnes a quadam præcipua parte corporis subministrante vim sentiendi per spiritus, ut vocant animales, quemadmodum in sequentibus exponemus, cuius rei ratio præter experientiam est debitus naturæ ordo, nam quando in uno composito reperiuntur virtutes ejusdem generis, reduci omnes debent ad unum principium, a quo habeant originem, ut fit in virtute vegetativa et vitali, quæ radicatur in corde, ut libro secundo, capite decimo primo, numer. 7, tractatum est: est ergo una prima radix sentiendi, de qua inquirimus, in qua parte resideat.

2. *Aristotelis opinio in questione proposita.* — *Probatur primo.* — *Opinio Galeni, D. Thomæ et aliorum.* — Opinatur ergo Aristoteles in corde residere: ita habet 2, de Generatione animalium, capite 4, et libro 5, cap. 2, et l. 3, de Partibus, c. 3 et 4, de Juventute et senectute, c. 4 et 2, rationes illius ex parte adduxi-

mus, citato capite 11 libri superioris, ubi quæstionem similem de virtute vegetativa discussimus. Ac præterea arguitur primo. Nam cor prius, quam cerebrum generatur, ut etiam ibi diximus, et Galenus fatetur, libro de Fœtus formatione, tunc autem jam sensus datur in animali, cum jam palpitet: ergo in corde prima sentiendi radix existit. Secundo cor est principium membrorum ministrantium sensibus, sunt enim nervi duriusculi, conformes scilicet substantiae cordis, quæ subdura, non vero cerebri, quæ mollior est, ut docet Aristoteles, tertio de Historia, capite quinto, ergo, etc. Tertio conveniens valde est, ut omnes vires animalis ad unum primum principium, ut diximus, reducantur: nam hoc optima dispositio, ac rei natura postulat: tale autem principium solum cor posse esse videtur. Est siquidem in aptissimo loco constitutum, et calorem subministrat et spiritus, quibus universæ operations animantis perficiuntur. Quarto dolor et tristitia ipsum afficiunt: ibi ergo etiam sentiendi radix existit. Aristotelem sequitur Commentator 2, de Partib., capit. 7, et in Collectaneis, libro secundo, cap. 11, Avicenna, fen. 1 primi, doctrina 6, c. 1, Apollinaris 2, de Anima, q. 37, art. 3, Jandunus, de Somno et vigilia, quæst. 9. Est tamen notandum, eumdem Aristotelem, c. 1, de Sensu et sensibili, contractius asseruisse radicem, scilicet trium sensuum auditus, visus et olfactus, in cerebro esse, gustus autem, et tactus esse in corde, idemque habet 2, de Partib., c. 11, ubi videtur olfactum partim ad cor, partim ad cerebrum reducere, quod forte sic interpretandum, ut cor statuatur ab Aristotele principium commune influens in omnes sensus, in gustum quidem, et tactum immediate, in reliquos vero tres mediante cerebro, quod proinde eorum principium dicatur. Contrarium sententiam docuit Galenus 8, de Usu partium, cap. 3 et 4, et lib. 3 et 7, de Placitis, sequitur Albertus, lib. 2, de Anima, tract. 4, cap. 11, sanctus Thomas, de Veritate, q. 18, art. 8, opusculo 43, a. 4, et 3 p., q. 8, a. 1 et 6, et q. 66, a. 7, ad tertium, et in 3, dist. 13, q. 2, a. 1, ad 3, citatur etiam Avicenna 6, Naturam, p. 4, c. 1.

3. *In quo conveniat utraque opinio.* — *In quo discrepet.* — Ad intelligentiam harum opinionum, notandum eas quidem convenire, quod cerebrum habeat dependentiam nonnullam a corde, et cor a cerebro vicissim, cor enim transmittit spiritus vitales, ac calidos ad cerebrum per arterias, teste etiam Galeno, l. 3, de Placitis,

CAP. XIII. AN PRINCIPIUM SENTIENDI SIT IN CEREBRO, ETC.

659

in fine, cerebrum vero frigiditate sua moderatur calorem cordis, teste etiam Aristotele 2, de Partibus, c. 7. Differentia vero opinionum est, quod Aristoteles quidem putet nervos procedere a sensibus externis, et ad cor usque, per illosque deferri, sensibiles species, ibique terminar cognitionem externam, eo quod sensus interior ibidem resideat: unde quinto, de Generatione animalium, cap. 2, scribit ad cor terminari omnes sensorios meatus, et 2, de Partibus, cap. 7, cerebrum nullam habere continuationem cum partibus, quæ vim sentiendi habent. At Galenus vult omnes vias, et vires sensitivas in cerebro terminari, ibique esse internos sensus, unde 1, de Placitis, in principio, et lib. 2, in fine, ait cerebrum non pendere a corde in operando.

4. *Vera assertio variis experimentis suadetur.* — His positis sit conclusio. Initium et radix sentiendi est in cerebro, et ab illo communicatur sensibus exterioribus. Probatur potissimum experientia. Primo enim constat ex anatome nervos illos, qui viæ sunt per quas ministrantur spiritus animales, a cerebro oriri. Secundo constat laeso cerebro privari animal sensu et motu, quia scilicet tunc laeditur animalis facultas: ergo signum est eam in cerebro residere. Tertio cum infirmitas aliqua, seu vitium contingit in animali virtute, veluti si phantasia laeditur, medicamenta capiti apponuntur, non cordi, ut scire notavit Galenus 3, lib. de Loci patientibus, c. 4, quod indicio est talem virtutem in cerebro morari. Quarto ex vehementi attentione lassatur, et dolet caput, non cor: illic ergo residet principium virtutis sentiendi. Quinto sensus interior in cerebro residet, ut infra dicemus, ac patet experientia; cum experiamur idola rerum in capite formari: ergo etiam ibi est prima radix hujus virtutis. Sexto somnus est privatio operationis primi sensorii, somnus autem in capite causatur: cor enim a sua operatione propter somnum minime quiescit, ut etiam docet ipse Aristoteles, lib. de Respiratione, c. ultimo. Septimo cerebrum est in sublimi loco positum, nimurum, ut influere possit in omnes sensus: in illo ergo sublimis est virtus et prima radix totius corporis. Sed est notandum in cerebro præter substantiam, quæ medulla dicitur, esse membranas et nervos, ex substantia ipsa procedentes, virtutem vero potissimum residere in substantia, reliqua deseruire ad illius conservationem et nutritionem, teste Galeno 7, de Placitis, de quo legendus est Valles 2, Controversiarum, cap. 13.

5. *Cerebrum in sensus externos influere qui negent.* — *Vera sententia Galeni, Nemesii et Fernelii.* — Querat jam aliquis quomodo cerebrum in omnes sensus influat: nonnulli enim crediderunt, cerebrum nihil communicare sensibus externis, sed potius hos imprimere cerebro species rerum, ibique perfici sensationes universas, visionem, auditionem, etc., ita videtur opinari Themistius 3, de Anima, et Portius, lib. de Dolore, cap. 43. Gregorius Nyssenus 4, libro de Viribus animæ, cap. 1, et Marsilius Ficinus, in principio Thethi: hoc ipsum tribuit Platoni, idem tenet Manardus, lib. 6, epistola ult., sed oppositum sine dubio verum est, quod tradit Galenus 7, de Placitis, capit 15 et l. 1, de Causis symptomatum, c. 8. Nemesius, de Natura hominis, c. 8, Fernelius, lib. 6, Physiologæ, c. 10. Et ratio est, quoniam unaquaque operatio in propria potentia, proprioque ejus organo perficitur, ut visio in oculo, etc. Nam organa extenorū sensuum non sunt superflua, sed ad sensitivas facultates ordinata: ergo in illis sunt potentiae sensitivæ: ergo in his perficiuntur sensations. Quod etiam experientia ipsa docet. Videndus est Valles, l. 2, Controversiarum, cap. 26.

6. *Influxum cerebri in sensus, quo pacto explicent Valles et alii.* — Supposito ergo uniuscujusque sensus actionem propriam in proprio sensorio effici, dicendum superest quomodo hæc virtus a cerebro communicetur: quidam ergo aiunt non communicari per influentiam spirituum animalium. Primo, quoniam in fieri deberet instantanea, spiritus autem non possunt in instanti transmitti. Secundo, quia si communicatio esset per influxum, plane transmissis semel illis spiritibus, quamvis cerebrum repente laederetur apoplexia, aliave causa, non illico vis sentiendi corrumpetur, sed aliquantulum posset operari, dum scilicet spiritus illi non absumerentur: oppositum autem constat experientia: unde aiunt virtutem hanc communicari illustratione quadam, id est, media qualitate intentionali et spirituali instantanea diffusa, atque a cerebro, in fieri et conservari dependente, proindeque laeso cerebro statim corrumpi virtutem sentiendi. Ita Valles, lib. 2, cap. 14, quod etiam tribuit Galeno 7, de Placitis.

7. *Impugnatur. — Verior explicatio.* — Hæc vero sententia non explicat, quod affirmat, quæ enim est illa qualitas spiritualis, aut quæ illustratio illa: nam si intelligat esse vere spirituale, improbatum astruit, quia ea qua-

litas communicari nequit a materiali virtute, aut recipi in parte materiali : si vero intelligat esse intentionalem et subtilem (sic enim aliquando usurpat vox spiritualis, ut prima part., q. 78, art. 3), quæro an sit species aliqua sensitiva, neene : primum dici non potest, quia cerebrum species non imprimet in sensus externos : si vero species sensitiva non est, cur intentionalis ponitur, atque vires conferens ad sentiendum. Præterea talis qualitas fieri debet a qualitate alia cerebri, in quo tamen invenitur tantum primarum qualitatum temperamentum, ac virtus sentiendi, ab his autem non potest fieri illa qualitas. Tandem illustratio illa obscurissima est, neque satis intelligitur, quidnam sit. Quapropter censeo virtutem, de qua loquimur, communicari a cerebro per spiritus animales, fovendo scilicet organa sensuum, illaque conservando in dispositione apta ad functiones suas, eosque spiritus pendere ab actuali influxu cerebri, ideoque obstructis viis ad cerebrum sensum illico amitti. Fortasse etiam communicatur haec virtus per modum attentionis, sensus namque operari non potest, nisi anima attendat, ea autem attentio ex imaginativa pendet.

8. *Quidnam sint spiritus.* — *Unius tantum generis spiritus agnoscit Aristoteles.* — *Galenus triplicis, verius tamen esse in duplice differentia.* — Sed quæres : quidnam sint ejusmodi spiritus, quotque eorum veritates, de quo satis disputant Fernelius 4, Physiologiæ, et Argentarius, de Somno et vigilia, a capite quinto. Dico breviter cum Galeno 6, de Usu partium, spiritus esse instar exhalationum calore cordis ex purissimo sanguine prodeuntium, darique in vehiculum quo deferri citissime possit calor naturalis, ac virtus principalium membrorum ad reliquias partes corporis : quam certe diffusionem caloris citissime fieri experimur. Porro spiritus ab Aristotele ponitur unius tantum modi, quia unum tantum principale membrum statuit, cuius sit veluti instrumentum spiritus ipse : id quod potest colligi, ex quinto de Generatione animalium, capite ultimo, et ex libro de Animalium motu, in fine. Alii vero sicut cum Galeno ponunt tria membra principalia, tria genera spirituum distinguunt, nempe vitales, animales et naturales : verum naturales spiritus superflue ponuntur, hepar enim per spiritus non influit, ut l. 2, c. 11, probavimus : duo ergo spirituum genera restant : vitalium, quia a corde fiunt in arteriis et animalium, qui fiunt a cerebro ex ipsis forte spiritibus vitalibus attemperatis : inter

hos autem spiritus non numeravimus spiritum plantarum in semine generationi deservientem, quia nunc tantum agimus de spiritibus deservientibus ad proprias actiones animalis obeundas.

9. *Ad primum in n. 2. — Ad secundum.* — *Ad tertium. — Ad quartum.* — Ad primum Aristotelis argumentum quidam respondent, quo tempore cor prius formatur, quam cerebrum, non habere sensum : sed hoc stare non potest, cum jam tunc habeat animam sensitivam, ut supra diximus : ea vero anima absque tactu esse non potest ; quare respondendum, habere tunc imperfectum tactum, consimilemque illorum animalium, qui perfectam organisationem non vendicant : cum vero postea perfecta anima informatur, perfectiore sortiri tactum, ideoque tunc influxum recipere a cerebro. Ad secundum : negandum antecedens : nervi enim ad cerebrum terminantur, ut experientia docet, et Galenus, lib. de Placitis, capite octavo, sunt quippe conformes substantiae cerebri, utpote molles, etc. Ad tertium responsum est in lib. 2, iterumque responderetur operationes ejusdem ordinis ad unum principium reduci, non tamen operationes diversarum rationum, pertinentes scilicet ad diversas virtutes principales. Ad quartum dicitur illos actus pertinere ad appetitum sensitivum, de cuius sede dicetur, lib. quinto, cap. 4.

10. *Somnus quomodo fiat, operationesque sensuum impedita.* — Ex dictis colliges breviter, quomodo per somnum cessent sensitivæ operationes : ascendunt scilicet vapores calidi, atque humidi ab stomacho ad cerebrum cuius frigiditate densantur, ad modum quo vapores in regione aeris, et sicut vapores hi sepe impediunt illustrationem Solis, ita illi diffusioni spirituum animalium obstant, quæ fit a cerebro, unde dicta cessatio ab operationibus consequitur, quæ est somnus. Accedit etiam, quod vapores illi densatione jam graves descendant, ac per totum corpus spargantur, illudque proinde pigrum reddant ineptum ad operationes. Qua de re Aristoteles, de Somno et vigilia, c. 3, Titelmanus, lib. 20, suæ physicæ, a capite decimo nono usque ad 22. Sicut autem sternutatio contingit ad excretiendos vapores opprimentes cerebrum, ita pandiculatio ad depellendos, qui per totum corpus sparsi fuerant, eaque localis expulsio, atque exoneratio delectionem causat in tactu, qui in toto corpore residet. Et haec de sensibus in communi præmisso sufficiat.

CAPUT XIV.

QUID SIT LUMEN.

1. *Prima opinio antiquata.* — *Secunda opinio rejicitur.* — *Tertia opinio falsa.* — Dicendum sequitur de sensitivis potentias in specialia ac primo de extermis, de qua materia agit Aristoteles, libro secundo de Anima, a capite septimo, usque ad finem, estque tota philosophica, unde sanctus Thomas, 1 part., q. 78, art. 3, de numero tantum externorum sensuum et collectione ipsius ex objectis disputavit : nos vero totam doctrinam praesenti loco complectemur. Incipimus autem a principali sensu, nempe visu, cuius objectum vel lumen est, vel certe per lumen completur, et ideo ab explicacione luminis ordimur. In proposita ergo quæstione fuit antiqua sententia, lumen secundum se nihil esse præter ipsum coloris manifestacionem, quæ sententia sua improbabilitate periiit, saepè enim contingit videre nos lumen, non viso colore, quod fieri non posset, si vera ac realis entitas non esset : præterea si lumen colorem manifestat, aliquid sane esse debet, quoniam id, quod nihil est si reale effectum habere nequit. Alii ergo putarunt lumen esse corpus. Ita sentire videtur Simplicius 2, de Cœlo, commento suo 29, quod etiam aperte falsum est primo. Quia lumen in eodem loco est cum corpore illuminato, sive daretur naturaliter penetratio. Secundo, lumen per totum hæmisphærium diffunditur in instanti ; corpus autem ad motum localem requirit tempus satis perceptibile, cum hæmisphærii spatium sit satis magnum. Tertio quoniam tale corpus annihilari oporteret in absentia illuminantis, cum per ejus absentiam nihil positivum producatur, nisi ex Manichæorum errore tenebras aliquid positivum esse dixeris. Urgebis, quod, sect. 14, problemate 33, ait Aristoteles, vocem melius audiri nocte, quam die, eo quod aer densior sit interdiu, utpote refertus luce, ac radiis solaribus, quæ corpora esse dixeris. Haec tamen verba assertive non proferuntur, sed more investigantis : postea enim veram decisionem problematis assignat Philosophus. Videatur divus Thomas, 1 part., quæstion. 67, art. secundo. Alia fuit sententia lucem esse formam substantialem Solis, quam videtur tenere Philoponus in opere de mundi æternitate contra Proclum, capit. 5 et 6, fallitur tamen : tum quia nulla substantia per se, sed per accidentia sentitur : tum quia nulla etiam

substantia immediate producit accidens in subjecto extraneo, cum tamen sol immediate per suam lucem producit lumen in aere, quod accidens illius est, cum ei in substantia constituto, adsitque et absit absque nulla ejus corruptione : tum etiam, quia alioqui duæ essent formæ substantiales in eodem aere luminoso, nec lux intendi in eo possit, nec remitti.

2. *Prima assertio bipartita.* — Ex quibus colligitur jam prima conclusio. Lumen est actus accidentalis ad prædicamentum qualitatis pertinens. Prior pars patet ex dictis, quod lumen nec forma substantialis sit, nec corpus aliquod : est ergo forma accidentalis. Posterior suadetur, tum quia in nullo alio prædicamento accidentium collocari potest : tum quia habet modum afficiendi subjectum ab accidentibus aliis distinctum : tum denique quia est forma intensibilis et remissibilis, ac per se primo sensibilis. Superest vero explicandum, cujusmodi qualitas sit. Pro quo notandum ex Avicenna 6, Naturalium, part. 3, cap. 2, et D. Thoma, in 2, dist. 13, art. 3, et libro secundo de Anima, lectione 14, lucem, et lumen aliqualiter distinguui, lux enim dicitur qualitas lucens, prout est in fonte, seu corpore de se illuminante qualis lux Soli inhærens, lumen vero illa qualitas, quæ in medio recipitur : diciturque præterea tum radius in quantum per lineam directam, vel reflexam usque ad oculum tenditur : tum etiam splendor, præcipue quando hujusmodi lumen repercutitur ab aliquo corpore terso, ac perpolito. De luce igitur constat esse qualitatem illam quæ hæret torpori ex se lumen fundenti, in eoque proprium suum esse naturale retinere.

3. *De lumine opinio Scotti et aliorum.* — *Ejus fundamentum suadetur primo.* — *Secundo.* — *Tertio.* — *Quarto.* — *Quinto.* — *Opinio divi Thomæ verior ostenditur.* — *Utramque opinionem conciliat Cajetanus.* — At de lumine non est omnium eadem sententia, nam Scotus, in 2, dist. 13, vult lumen habere tantum esse intentionale, ac debile non solum, quia in fieri, et esse pendet a luce, sed quia etiam ejus est quasi intentionalis species, similitudine representans. Idem placuit Ægidio, lib. 2, de Anima, text. 76, dubio secundo et tertio, Thienensi, tex. 71, Buridano, quæstione decima septima, Assiano in questionibus perspectivæ. Fundamentum asserunt, quod lumen habeat effectus omnes et proprietates speciei intentionalis, primo enim sicut per speciem coloris colorem videmus, ipsa autem species non videtur, ita per lumen lux Solis conspicitur, non